

Становище

от

доц. д-р Валентина Валентинова Георгиева

(СУ „Св. Кл. Охридски“, П.Н. 3.1. Социология, антропология, науки за културата)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в П.Н. 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма "Културология" (Културна антропология. Популярна култура, меди, политика)

с кандидат: Теодора Антониева Тодорова

За оценката на журито бяха предоставени следните материали:

1. Дисертационен труд, озаглавен **„Неинституционални образователни практики в българското виртуално пространство: нови просветители, стратегии, дигитални ресурси“**, в обем от 211 стр. аналитичен текст и още 31 страници научен апарат, в това число цитирани литература, списък на медийни публикации, списък на изследваните виртуални пространства (с илюстрации), списък на интервюираните (общо 42 респонденти) и приложение с всички визуални материали, към които препраща анализът.
2. Автореферат в обем от 27 стр.
3. Автобиография
4. Пет публикации на български език и една на английски език
5. Таблица за съответствие с минималните национални изисквания.

Представяне на докторантката

Теодора Антониева Тодорова завършва бакалавърска степен по културология през 2006 г. и магистърска степен по славистика през 2010 г. в СУ „Св.Кл.Охридски“. От 2009 г. е редовен преподавател по български език и литература в Американския колеж в София, а от 2019 г. е ръководител на Катедрата по БЕЛ в същото учебно заведение. През същата година се явява на конкурс и е редовно зачислена за докторант в програма „Културология“, под ръководството на проф. д.с.н. Ивайло Дичев, която следва в заочна форма успоредно с работата си в Американския колеж. Успешно полага всички изискуеми минимума и кредити, необходими за завършването на докторската програма по културология. Както е видно от списъка с публикациите ѝ, въпреки сериозното натоварване в работата ѝ като учител, Теодора се включва активно в научния живот на катедрата и ФФ, чете доклади и публикува изследванията си в електронното списание Семинар-БГ и в изданията на факултета. Редом с това участва и в някои други изследователски дейности и инициативи на групата от колеги в катедрата, работещи в полето на културната антропология. Впечатленията от нейното включване в съвместната работа са за един скрупулъозен

изследовател, с много ясен фокус върху съвременните предизвикателства пред образователната сфера.

Обща характеристика на представения дисертационен труд и материали за защита

Представеният дисертационен труд в обем от 211 страници чист текст и 31 страници списъци с източници и визуални приложения представлява задълбочено изследване върху поставеното в заглавието поле. Той напълно отговаря на изискванията за покриването на образователната и научна степен „доктор“. В допълнение към него, представените шест публикации и публикувани доклади от конференции свидетелстват за постъпателното развитие на работата по темата и за неотклонния интерес на авторката към темата.

Дисертацията стъпва върху солиден корпус от данни, в това число 42 интервюта със създателите на платформите, както и с трите групи участници в образователния процес (ученици, учители и родители); също данни от онлайн етнография във „виртуалните светове“, създадени от платформите; наблюдение върху публикации в платформите и в традиционни медии. Направен е задълбочен обзор на солиден корпус от т.нар. „сива литература“, а именно доклади и публикации на организации, занимаващи се специфично с наблюдение и анализ на състоянието на образованието и оценяване на учениците.

Методологията е ясно разписана. Представеният анализ е добре аргументиран, отличава се с ясен и увлекателен стил на писане. Заключениеята на отделните глави са убедително изведени.

Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Актуалността на поставения изследователски проблем е много добре илюстрирана от един малък епизод от преподавателската практика на докторантката, описан на стр. 193 от дисертацията („Как се пише увековечавам?“). Затруднението на ученика да отсее достоверната информация – в случая за нещо относително просто като правописа на една дума – по категоричен начин посочват необходимостта от осмисляне на особената ситуация, в която се намира образованието днес: между екрана на смартфона, правописния речник и авторитета на учителя, ученикът е потопен в една информационна среда от множество и хетерогенни източници на информация, които неизбежно полага на една плоскост и трудно се ориентира кои са достоверните източници. Този пример ясно показва необходимостта да се изследва цялостната информационна среда в образователната сфера, без да дискриминираме между „стари“ и „нови“, институционални и неинституционални форми на достъп до знание. Тъкмо осмислянето на комплексната информационна среда, в която са потопени учениците, нейното разглеждане чрез средствата на антропологията, която старателно се въздържа да дава оценки и да бъде предубедена към изследваните практики, може да даде ключ както към преодоляване на някои дефицити, очертани от цитираните мониторингови доклади, така и към ролята на учителя (и учебника) в тази комплексна информационна и образователна среда.

В научно отношение смея да твърдя, че за изследвания проблем има все още малко публикувани научни разработки, а динамичното му развитие предполага вече съществуващите изследвания бързо да губят актуалност. В научно-приложно отношение, смятам че тъкмо осмислянето на проблема през погледа на учителя (по метода на включеното наблюдение) може да даде конкретни резултати под формата на педагогически подход или работни материали в помощ на учителя (каквито не са сред целите на настоящето изследване).

Приносните моменти

Основният принос на изследването е, че проблематизира тази нова ситуация в образованието, илюстрирана от цитираната по-горе история от класната стая. Действително ново и важно е картографирането на различните неинституционални актьори, които се намесват в сферата на образованието от различна позиция, с различен интерес и с различни ресурси/капитали зад гърба си.

Към този „емпиричен терен от нови виртуални образователни пространства, възникващи в извънинституционална среда“ (стр. 24 с Приносите в Автореферата) е приложена една адаптирана методология, която съчетава принципи, заети от медийния мониторинг, с включеното наблюдение на виртуални образователни пространства (онлайн етнография), с класически качествени методи на събирани на данни (каквото е интервюто). Намирам това оригинално съчетание на методологически инструменти също за приносен момент на дисертацията.

Не на последно място, смятам за важно отбелязването на една особеност при образователните практики във виртуалното пространство (на която е обърнато внимание на стр. 102-106), а именно че образованието се помества между двата полюса на общественото благо, от една страна, и пазарния продукт, от друга. Някои от платформите предлагат своя безвъзмезден труд и така допринасят за общественото благо, а други предлагат комерсиално ориентиран образователен продукт, макар и да заявяват някакви благородни цели да помогнат за справянето с различните дефицити в системата. Дори и безплатните продукти, обаче, се вписват в един пазар на потребителското внимание онлайн и трябва да полагат специални усилия, за да излиза техният сайт по-напред в списъка с резултати генериран от търсачката, например; или да се ангажират с други дейности по маркетинг и разпространение, които са скъпоструващи и едва ли са по силите на единици ентузиастични, полагащи доброволен труд. Тоест във всички случаи важи изводът за „превръщането на образованието в стока, която трябва да се пласира добре на пазара на вниманието“ (стр. 106), а „новите просветители“ са всъщност едни много добри „търговци на внимание“, които предлагат по един по-атрактивен начин същото съдържание, което е в учебника и което трябва да се научи за матура или за НВО.

И така кръгът се затваря – „търговците на внимание“ ще се опитват да отговарят на търсенията на своите клиенти на пазара на внимание, в случая това са учениците. А, както е показано убедително на стр. 202-204, най-популярни са платформите, които предлагат материали, които са тясно обвързани с учебните програми предоставят ресурси за успешно полагане на задължителните изпити (вкл. НВО и държавни зрелостни изпити). Вследствие на този „пазарен ефект“ платформи, които не са тясно обвързани с учебните програми, не са толкова популярни и постепенно залязват (по примера на „Мини-машини“), или пък се ориентират към разширяване на публиката си към студенти, аматьори и всякакви други хора, които се интересуват от тематичния обхват на платформата, извън всяка връзка с образованието (такъв е случаят с тематичните платформи „Географ БГ“, „Българска история“, „Българска наука“). Успешни са платформи, които са консервативни по отношение на предлаганото съдържание, които пълно следват учебните програми и подготвят учениците да дават „верните отговори“ на матурите. Така „новите просветители“ и „търговци на внимание“ са заключени в „старо“ учебно съдържание, от което могат да избягат само на цената на популярността си.

Оттук и потенциалът за промяна, който те могат да предложат не е никак голям. Констатираните от редица доклади дефицити в българската образователна система не могат да се навакшат от „новите просветители“, вписани в глобалната „икономика на вниманието“.

Заклучение

Представеният на научното жури дисертационен труд напълно съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен доктор. Въз основа на вече упоменатите качества на дисертацията, озаглавена „**Неинституционални образователни практики в българското виртуално пространство: нови просветители, стратегии, дигитални ресурси**“, ще гласувам за присъждането на образователната и научна степен „**доктор**“ на Теодора Антониева Тодорова в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

София, 28 май 2024 г.

Доц. д-р Валентина Георгиева

Катедра „История и теория на културата“